

Presentació del llibre "La cabra, espècie invasora a les Balears"

23 de març del 2018 Alaró

Ponents:

Eva Moragues

Juan Rita

Josep Antoni Alcover

Oriol Domènech

Joan Mayol

Moderador

Antonio Garcia Delgado

El 23 de març del 2018, Tramuntana XXI (TXXI) organitza aquest acte per la Serra on es presenta el llibre "La cabra, espècie invasora a les Balears". Tractant la problemàtica que està causant la població d'aquest animal en estat silvestre, a les nostres illes i en concret a la Serra de Tramuntana.

Per introduir-nos a aquesta temàtica i al contingut del llibre, assisteixen a taula rodona els 5 coautors, Eva Moragues, doctora per la Universitat de les Illes Balears i treballadora de la Conselleria de Medi Ambient Agricultura i Pesca (CMAAP), Juan Rita, doctor per la Universitat de les Illes Balears (UIB) i professor de botànica d'aquesta. Josep Antoni Alcover, investigador del CSIC adscrit a l'IMEDEA, Oriol Domènech doctorant de la UIB, Joan Mayol responsable de conservació de flora i fauna silvestres a la CMAAP.

A continuació es resumeix la intervenció de cada autor des de l'òptica de la seva especialitat.

Joan Antoni Alcover

Joan Antoni Alcover destaca que cada autor ha aportat les idees més properes als seus coneixements, però que tots els textos del llibre han sigut consensuats per tot l'equip.

El primer tema que aborda, és desmentir el mite que la cabra assilvestrada, és descendent de la cabra ancestral. Aquesta cabra és producte de nombroses intervencions de cabres domèstiques que s'han assilvestrat, no s'han trobat evidències científiques que demostrin que procedeix de la cabra ancestral.

El segon tema és l'anàlisi de les possibles equivalències ecològiques entre el myotragus i les cabres.

El myotragus és una espècie de caprí que va viure a les balears fa més de 5 milions d'anys i que va desaparèixer amb l'arribada dels primers humans a les illes. Posteriorment l'home va introduir les cabres.

L'argumentació que sosté que no són equivalents ecològics, és que el myotragus era estratègia de la K, enfront de la cabra que és un estratègia de la R.

Això significa que el myotragus era una espècie amb ritmes vitals molt lents, amb unes fases reproductives molt febles, longeves, amb unes densitats de poblacions baixes, tot el contrari de la cabra actual.

A més el myotragus tenia un depredador natural que no té la cabra, que eren les àguiles reals, molt abundant a Mallorca i a Menorca en aquella època.

Tot apunta que la proporció del myotragus era molt peculiar, hi havia una femella per cada 4 mascles, el que feia era que no arribes a proliferar tant com la cabra.

Una altra diferència important és que la cabra es pot enfilear i arriba a qualsevol oferta vegetal disponible, el myotragus era un animal rabassut, de cames curtes, amb poca flexió i de moviments lents, que no es podia enfilear.

La distribució altitudinal també era molt diferent, sembla que el myotragus era molt abundant al pla i poc abundant a les terres altes.

Per aquests motius creuen que les similituds ecològiques entre les dues espècies són molt poques. Evidentment els dos s'alimenten de plantes però els efectes de les dues espècies sobre els ecosistemes són molt diferents.

Cal destacar, que si en un moment determinat aquesta cabra s'extingís, seria com retrocedir el rellotge ecològic un parell de centenars d'anys. La majoria d'endemismes de les balears tenen unes arrels molt més antigues, per això és molt important protegir-los de la cabra.

Eva Moragues

El concepte clàssic d'ecosistema, el defineix com un sistema natural on els éssers vius interaccionen entre ells i amb el medi físic. Aquestes interseccions donen lloc a la xarxa tròfica o alimentària.

El primer nivell de la xarxa tròfica es troben les plantes, que s'alimenten de sals minerals, al segon hi ha els herbívors que s'alimenten d'aquestes plantes. Després els consumidors primaris que són els primers carnívors i així fins a arribar al darrer nivell, els descomponedors que tanquen el cicle del carboni.

Si s'introdueix un nou element dins aquesta cadena, es pot produir un desequilibri dins la xarxa tròfica, ja que a vegades la natura no té capacitat d'absorció o recuperació.

A les Illes Balears la cabra domèstica assilvestrada no té depredadors naturals, és un animal molt eficient, tant amb la seva reproducció com amb la colonització de l'ambient. De manera que la flora no té capacitat de recuperar-se del fort efecte d'aquest herbívor.

Un altre impacte és fet que la cabra és molt enfiladissa i pot trencar les branques amb facilitat. Això afavoreix plantes amb característiques morfològiques per la defensa dels herbívors. Aquestes són compactes, molt ramificades i difícilment fructifiquen. Això perjudica molt als ocells, ja que perden l'oportunitat d'alimentar-se i nidificar.

L'envelliment dels alzinars n'és una altra conseqüència. Quan es mor una alzina adulta a la natura i s'obra una clariana al bosc, naturalment i creixerien alzines joves. Les cabres es mengen aquestes alzines i conseqüentment, es produeix un procés d'erosió del sol amb una possible substitució per ecosistemes més resistents als herbívors, com el carritxar.

A les zones d'elevada densitat de cabres trobem obertura de camins i canvis amb la composició del sòl per nitrofilia (aportació de fems), on s'observa un canvi en la composició vegetal.

Tots aquests processos es poden agreujar amb efectes del canvi climàtic, com incendis o plagues.

Quan passegem per la Serra, podem observar que les plantes més abundants són les menys mengívols per les cabres (romaní, coixinets, estepes..), en deteniment de les plantes endèmiques o amenaçades que podrien colonitzar els mateixos espais.

Juan Rita

Juan Rita explica que els anys 80 va tenir l'oportunitat de visitar l'illot del Vedrà, en un moment que feia temps que no hi havia cabres i es va trobar un paisatge amb una gran biodiversitat vegetal, ple d'endemismes. Al cap d'uns anys es van introduir les cabres i quan hi va tornar es va trobar un escenari completament diferent. No quedava quasi cap dels endemismes i la composició del sol havia canviat.

Fa uns anys es va fer un control de la població de cabres i amb un any hi ha hagut una gran recuperació dels ecosistemes, però les espècies que s'han extingit ja no es poden recuperar.

El cas del Vedrà també ens va donar altres lliçons, la gran presència d'espècies endèmiques vegetals que només viuen a illots, probablement perquè en aquests indrets han estat protegides dels herbívors.

Els penya-segats de la serra de Tramuntana, són un altre indret on es concentren aquestes joies botàniques, entre altres espècies exclusives. Principalment perquè estan adaptades a viure en aquests indrets, però també perquè és on no troben pressió dels herbívors.

El nostre país tenim un patrimoni vegetal i animal molt gran i hem de trobar a la cabra el seu lloc. La cabra té un valor etnològic, cultural i com a raça. El problema és que actualment la població està descontrolada i té un creixement que fa inviable la conservació de l'ecosistema.

Oriol Domènech

Concretament amb els alzinars, a escala de paisatge, les cabres no estan repercutint amb un gran canvi en la quantitat d'hectàrees. Contràriament si comparem alzinars tancats i oberts, sí que podem veure el greu impacte de les cabres, sobretot en la vegetació de sotabosc. Això és degut al fet que les cabres es mengen les plàntules d'alzinar i les branques de rebrot.

Com a conseqüència, cada vegada tenim arbres amb diàmetres més grans, per tant arbres més vells. És difícil veure alzines de menys de 10 a 15 cm de diàmetre.

Hi ha altres factors a tenir en compte. Aquests alzinars tenen un historial silvícola del carboneig que els ha alterat, plagues, absència de gestió forestal actual, canvi climàtic, etc. Però de totes aquestes variables, la cabra és significativa i el que és més important, és que ho podem modificar com a gestors.

El problema és que la decadència dels alzinars té un límit, ja que com més envellida està la massa, tenim una menor resistència a les pertorbacions.

La segona idea és l'efecte de les cabres a les zones cremades. Per exemple en incendis recents com el d'Andratx, s'observa una herbivoria recurrent sobre totes les espècies que han rebrotat. Les cabres estan impedit la regeneració dels boscos i probablement àrees que eren pinars, es convertiran en matollars.

També s'ha observat a zones que es van cremar fa 20 o 30 anys i es van intentar repoblar per part de CMAPP, les plàntules no van ser viables per causa de l'herbivoria de les cabres, amb les pèrdues econòmiques que això implica.

Les poblacions de cabres silvestres no fan prevenció d'incendis, només si van amb un ramat dirigit i pasturen a les zones que ens interessa gestionar.

Joan Mayol

Una espècie invasora tècnicament és una espècie al·lòctona, que té una capacitat d'incidir als seus ecosistemes, esdevenint un efecte sobre la seva diversitat.

Destacar que no és el mateix una espècie biològicament invasora, que legalment invasora. La llei estableix que perquè una espècie es consideri invasora ha de formar part del catàleg d'espècies invasores i la cabra com a tal no hi figura. Però la mateixa llei també diu que les espècies domèstiques assilvestrades, són equiparables a les invasores en relació a la responsabilitat de la seva gestió.

No volem fer a la cabra culpable de res, fa el mateix que totes les espècies, alimentar-se i reproduir-se i tampoc als que gestionen cabres domèstiques.

Els ramaders ens proporcionen molts de productes provinents de les cabres i les cabres ben gestionades també poden ser útils per la prevenció d'incendis. El problema són les poblacions de cabres assilvestrades que es troben sense gestió ni control a la serra de Tramuntana.

Quan la cabra era un animal plenament ramader, a la Serra a cada finca hi havia pagesos que gestionàvem les poblacions de cabres. A Mallorca com que no tenen depredadors naturals, aquests tipus de ramaderia era extensiva i lliure. Actualment, a causa de la manca de rendiment directe dels productes de la cabra, aquests remats s'han abandonat o tenen una gestió sobre el territori és molt més laxa.

La cabra amb aquest sentit a passat de recurs a problema, aquesta falta de gestió li permet una proliferació indesitjable. Una prova n'és el nombre de denúncies per danys a la vegetació agrícola, forestal, infraestructures i seguretat del tràfic a carreteres de la Serra, cosa que fa necessari un control de les seves poblacions.

El llibre també hi ha referències a temes de caça, ja que en pot ser part de la solució perquè sense l'activitat dels caçadors, les poblacions de cabres actualment serien molt més grans i els danys serien molt més greus. Però contràriament el fí d'alguns caçadors, és caçar el màxim de cabrits cada any. Si hi ha una gestió cinegètica que cerca tenir el màxim de població possible, agreuja el problema.

Quina és la població desitjable? Cada finca té unes característiques diferents, cada cas ha de ser analitzat.

Que passa a les finques públiques? Que es produeix una incompatibilitat entre l'activitat cinegètica i l'ús públic, ja que pot esdevenir un problema de seguretat.

Finalment el llibre també té un capítol del benestar animal. La cabra és un animal domèstic gestionat per consum, per tant és un animal que es sacrifica, però aquest animal no ha de patir cap tipus de sofriment. Els control de l'espècie és necessari, però no ha de ser mai cruel.

El decàleg

Per acabar els ponents proposen un decàleg sobre les cabres assilvestrades a Balears i el seu impacte sobre els ecosistemes insulars:

1. Existeix una població important de cabres no gestionades que habiten boscos i garrigues de les illes i que provenen principalment de l'abandonament de la gestió agroramadera de muntanya.
2. Es tracta d'una espècie impròpia dels ecosistemes insulars, d'interès com a raça ramadera i aprofitada cinegèticament en algunes finques de muntanya.
3. L'efecte persistent de les cabres pot ser irreversible sobre molts dels ecosistemes insulars, tant sobre la flora com la fauna, agreujat en el context actual de canvi climàtic.
4. Les cabres generen danys importants a la vegetació de les illes, de forma heterogènia i persistent, essent una de les principals amenaces dels ecosistemes forestals insulars, cultius de muntanya, així com a les infraestructures agràries, la seguretat vial, l'increment de l'erosió, etc.
5. Limiten el bon estat i renovació dels alzinars i la regeneració post-incendi de nombroses àrees cremades els darrers anys, impeding la seva dinàmica i successió natural.
6. Suposen una amenaça per a la pervivència de moltes espècies protegides i amenaçades (per exemple, el teix i diversos endemismes).
7. Actualment, no tenen cap efecte rellevant sobre la prevenció d'incendis ja que no estan dirigides a reduir el combustible de forma estratègica, tot i que si que ho poden fer, sempre i quan hi hagi un gestor que mení els ramats a on toca, quan sigui convenient i en una densitat òptima.
8. No exerceixen el paper ecològic del bòvid extint *Myotragus* ja que són espècies diferents, i en entorns i èpoques diferents.
9. El seu aprofitament cinegètic, en finques ben gestionades i sempre que no suposi un manteniment de poblacions excessives, pot formar part de la solució al problema.
10. Cal un consens tècnic, social i institucional que actuï contra aquesta amenaça, de forma urgent, contundent i eficient, tenint en compte els condicionants que existeixen (econòmics, orogràfics, de propietat del terreny, etc.)